

عبدالحمید صبره / نگار دیلانی

سرشناسه: صبره، آدم عبدالحمید، ۱۹۶۸-م.

Sabra, Adam Abdelhamid

عنوان و نام پدیدآور: علم در جهان اسلام / نویسنده: عبدالحمید صبره؛ مترجم: نگار ذیلابی

مشخصات نشر: تهران، حکمت سینا، ۱۳۹۵

مشخصات ظاهری: ۶۴ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۵۸-۱۶-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: The World of Islam: Faith, People, Culture, 1992

موضوع: تمدن اسلامی

موضوع: Islamic Civilization

موضوع: هنر اسلامی

موضوع: Islamic Art

موضوع: خاورمیانه--تاریخ--۱۵۱۷م.

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: کشورهای اسلامی

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

موضوع: Islamic Countries

موضوع: Middle East--History--1517

فهرست

۹	یادداشت مترجم
۱۳	ظهور علم در جهان اسلام
۲۰	مخالفت‌ها
۲۶	نوآوری و سنت: ریاضیات
۳۲	ریاضیات کاربردی
۳۴	نجوم: نظریه و رصد
۴۰	تورودیدن (علم الابصار)
۴۶	اندلس در برابر شرق
۵۲	تصاویر

یادداشت مترجم

سطوری که اکنون با نام علم در جهان مدرن پیش روی شماست، در اصل مقاله‌ای است با عنوان "The Scientific Enterprise, Islamic Contribution to the Development of Science" به قلم عبدالحمید صبره (در گذشته: ۱۳۰۲ م.) که ذیل فصل هفتم کتاب دانش نام، سان "The World of Islam, Faith, People, Culture" در سال ۱۹۷۶ به سرپرستی برنارد لوئیس در لندن چاپ رسیده است. سال‌هاست که انتشارات حکمت سینا ترجمه بخش‌های مختلف این اثر را آغاز کرده و اکنون مجله "نگ‌مانندی" با موضوعات متنوع با عنوان‌هایی نظیر «هنر در جهان اسلام»؛ «شهر در جهان اسلام» و ... از همب مجله ترجمه و چاپ شده است.

عبدالحمید صبره استاد مصری‌الاصول کرسی تاریخ علوم، سده‌های میانه در دانشگاه هاروارد، در میان نویسندگان و استادان متخصص این حوزه نام‌آشناست و بیشتر به جهت ترجمه‌هایش بر مباحث تاریخ نورشناسی در اسلام و به‌ویژه به سبب تصحیح کتاب المناظر این هیثم شهرت یافته است. خواننده در این بخش از مجموعه که به بحث پیدایش علوم در جهان اسلام اختصاص یافته است، با کلیتی از مباحث پیرامون پیدایش علوم در اسلام، ترجمه علوم یونانی در اسلام، مهم‌ترین آثار و فعالیت‌ها در علوم مثل ریاضیات، نجوم و رصد، نورشناسی و علم الابصار، مکانیک و نیز سیر کوتاهی از فعالیت‌های علمی در اندلس آشنا می‌شود. گذشته‌ها را از شگفتی‌های حرکت علمی مسلمانان در سده‌های میانه همراه با تصاویری جذاب از نسخه‌های خطی علوم ربوط، پیش روی خواننده قرار می‌گیرد. این اثر با همه جذابیت‌هایی که دارد از منظر یک متخصص تاریخ علم و اسلام مقاله‌ای علمی پژوهشی به معنای خاص و یا اثری تخصصی، جامع، فراگیر و بی‌نقص به حساب نمی‌آید. نویسنده در بسیاری از تحلیل‌ها بنا بر سنت رایج نویسندگان عرب، علوم اسلامی را علوم عربی نامیده است؛ گو اینکه مثال‌های متعدد در سراسر کتاب حاکی از تعامل و مساهمت علمی ملیت‌های مختلف مسلمان در این نهضت عظیم علمی است اما نویسنده با این استدلال که زبان واحد عربی در بیشتر این آثار توجیه‌گر اصطلاح علوم عربی است، در دام این کلیشه رایج افتاده است. همچنین بسیاری از شاخه‌های علمی مثل طب، گیاه‌شناسی و داروسازی؛ جغرافیا و زمین‌شناسی مغفول مانده و نیز روش پژوهشی منسجم و هم‌سویی در بخش‌های مختلف نوشتار رعایت نشده

است. برخی نکات دیگر مثل فقدان ارجاع و کتاب‌شناسی و نیز تدوین مطالب بدون در نظر گرفتن ترتیب و تقدم و تأخر تاریخی از نگاه منتقدی متخصص، ضعف‌های بزرگی برای یک اثر علمی محسوب می‌شود. با این حال با توجه به اینکه این نوشتار در اصل برای مخاطب عام تألیف شده و هدف از کل مجموعه «جهان اسلام»، آشنایی مخاطب عام انگلیسی‌زبان با کلیاتی از فرهنگ و تمدن اسلامی بوده، شاید بتوان این نقیصه را نادیده گرفت. در واقع این اثر بیش از آنکه اثری تخصصی به حساب آید شبیه درس‌گفتار یا سخنرانی یا تأملاتی درباره علم در جهان اسلام است و قطعاً برای یک متخصص و یا حتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی اثری سطحی می‌نماید و حتی در مقایسه با کتاب بسیار مختصر و مفید *کارنامه/اسلام* استاد زرین‌کوب هم اثری خرد و کم‌جان به نظر می‌رسد اما برای خواننده‌ای که قصد دارد با کلیتی از سرگذشت علوم در جهان اسلام آشنایی مختصری کسب کند حاوی مطالب بالایی است که در عین اختصار توانسته بخشی از کوشش‌های مستمر مسلمانان را در ترجمه و تصنیف آثار علمی نشان دهد و گاه پرسش‌هایی را در افکنده که اشتیاق خواننده علاقه‌مند را به مطالعه بیشتر در این زمینه برمی‌انگیزد.

در ترجمه این طور در باب بضاعت کوشیدم برگردانی روان و آسان فهم از این نوشتار خدمت خوانندگان محترم و علاقه‌مندان مبتدیان تاریخ علم در جهان اسلام تقدیم دارم. با این همه این ترجمه عاری از اشتباه نخواهد بود و مسئولیت تمام خطاها بر عهده این جانب است. به رسم ادب و احترام از استاد گران قدر جناب آقای دکتر هادی عالم‌زاده که سال‌ها پیش دوستی و رفاقتی با من داشت، رسماً تاریخ علم را در خدمت ایشان گذراندم و این سطور را نیز از نظر گذراندند و ضعف‌ها و کاستی‌های بسیاری را که از آنجا نویسنده و مترجم دور مانده بود متذکر شدند، صمیمانه تشکر می‌کنم. همچنین از پژوهش‌گر عالی قدر تاریخ علم جناب آقای دکتر محمد باقری که در برگردان صحیح برخی اصطلاحات از مشاوره و دقت نظر ایشان بهره‌مند شدم، سپاس گزارم. نیز راهنمایی دوست نازنین و همکار عزیزم سرکار خانم دکتر فهیمه مخبر دزفولی و نکته‌سنجی ایشان در نقد اثر را قدر دانم و در پایان دوستان انتشارات حکمت به ویژه جناب آقای حسین خندق‌آبادی را سپاس می‌گویم که ترجمه این بخش را به این جانب محول فرمودند و زمینه انتشار آن را فراهم آوردند.

نگار ذیلایی

تهران، دانشگاه شهید بهشتی

پاییز ۱۳۹۵